

prava u razvoju socijalnog rada. Obiteljsko pravo jedan je od obveznih predmeta na Studiju za socijalni rad u Hrvatskoj od njegovog osnutka 1952. godine. Naglasila je probleme s kojima se obiteljsko zakonodavstvo susreće danas. Vanja Branica izložila je različite mjere kojima je društvo, a kasnije i država, skrbili za djecu tijekom 20-og stoljeća. Zakonom o dječjim domovima iz 1918. godine određeno je da skrb za djecu bez roditeljske skrbi do 15 godine života preuzima država, te da svi dječji domovi koji su do tada postojali prelaze pod ingerenciju države. Važan utjecaj na razvoj profesije socijalnog rada imale su žene i njihove aktivnosti koje možemo nazvati prvim oblicima prakse socijalnog rada. Sandra Perkovic Prlenda navela je nekoliko organizacija unutar kojih su žene aktivno participirale u pružanju različitih oblika pomoći, od pomoći siromašnoj djeci, zaštite djevojaka koje tek dolaze u grad i slično. Jedna od takvih organizacija su *Gospojinski odbori* osnovani 1855. godine koji su se razvijali i osnivali po ostalim gradovima.

Ovaj znanstveni skup bio je zanimljiv i poticajan jer je skrenuo pozornost na temu koja se u Hrvatskoj rijetko obrađuje - povijest profesije socijalnog rada. Izlaganja su pokazala kako su 20. stoljeće obilježile intenzivne promjene na svim razinama: ekonomskoj, političkoj, društvenoj i kulturnoj. Podatci koji su se mogli čuti na ovom skupu daju dodatni pečat na profesionalni identitet i pokazuju kako profesija socijalnog rada zapravo ima dobre i duboke korjene u filantropskom i dobrotvornom radu unutar različitih društvenih struktura koje su u 20-om stoljeću pružale pomoć onima kojima je ona bila potrebna. Takve aktivnosti nisu bile profesionalne aktivnosti i nisu se nazivale imenom socijalnog rada, ali su stvorile temelj za razvoj profesije koja danas ima svoje važno mjesto u hrvatskom društvu.

Vanja Branica

EUROPSKA KONFERENCIJA O STANOVNIŠTVU 2005.: SOCIJALNA KOHEZIJA PRED DEMOGRAFSKIM IZAZOVIMA

**Vijeće Europe, Strasbourg,
7. - 8. travnja 2005.**

Prva europska konferencija o stanovništvu održana je 1993. godine u Ženevi, a organizirala ju je Europska ekonomska komisija Ujedinjenih naroda. Cilj je konferencije bila inventura demografskih promjena u Europi i rasprava o mogućim mjerama koje je trebalo poduzeti da bi se utjecalo na europske demografske procese. Ženevska je konferencija bila priprema za Međunarodnu konferenciju o stanovništvu i razvoju, koja je pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija održana 1994. godine u Kairu. (O kairskoj konferenciji objavili smo informaciju u našem časopisu broj 4. iz 1994. godine). Intenzivne demografske promjene, koje su u europskim zemljama uslijedile tijekom posljednjeg desetljeća, utjecale su na odluku Vijeća Europe da pripremi novu konferenciju o stanovništvu s ciljem temeljite analize recentnih demografskih pojava i rasprave o mjerama koje je potrebno poduzimati da bi se europska društva nosila s posljedicama demografske recesije i velikim promjenama u strukturi stanovništva i obitelji.

Nakon pomnih priprema, 7. i 8. travnja ove godine u sjedištu Vijeća Europe, u Strasbourgu, održana je europska demografska konferencija pod naslovom *Socijalna kohezija pred demografskim izazovima*. Na konferenciji se raspravljalo o četiri velike teme: (1) političkim posljedicama promjena u konstituiranju obitelji, (2) starenju stanovništva i izazovima koji iz toga proizlaze za socijalnu politiku, (3) utjecaju migracija na društvo i politiku te (4) prioritetnim akcijama u odnosu na stanovništvo i socijalnu koheziju.

Uvodnom sjednicom predsjedao je Bernard Scheiner, potpredsjednik Europ-

ske parlamentarne skupštine. Charlotte Höhn, predsjednica Europskog odbora za stanovništvo, podnijela je referat o osnovnim demografskim problemima i posljedicama koje uzrokuju u odnosu na socijalnu koheziju.

Prva sjednica nakon otvaranja konferencije bila je posvećena promjenama u konstituiranju obitelji i njihovim posljedicama za djelovanje javnih vlasti. Raspravu je moderirao Aidan Punch, nekadašnji predsjednik Europskog odbora za stanovništvo. Uvodno izlaganje pod naslovom *Živjeti kao obitelj u Europi* imala je Linda Hantrais, profesorica europske socijalne politike Sveučilišta u Loughboroughu (Ujedinjeno Kraljevstvo). Ukazat ćemo na osnovne poante u glavnim izlaganjima, kao i u raspravi. U konstituiranju obitelji, kao osnovne socijalne zajednice posljednjih su godina zamijećeni sljedeći trendovi: smanjivanje stope nupcijaliteta (sklapanja braka), povećanje dobi prilikom sklapanja prvog braka, sve veća sklonost parova kohabitacijama, te opadanje stope fertiliteta, posebno fertiliteta u bračnim zajednicama. Uslijed toga postupno se gubi faktična i formalna granica između braka i kohabitacije; kohabitacija se učvršćuje i legitimira kao oblik zajedničkog života muškaraca i žena, čemu pogoduje činjenica da su uglavnom otklonjene pravne barijere u pogledu nasljeđivanja imovine između partnera, a koje su ranije postojale kada su bile u pitanju neformalne zajednice. U pogledu broja djece zapažena je korelacija između obrazovne razine žena te broja djece koju one rađaju. Paradoks je, međutim, u tome što obrazovanije žene s višim dohotkom imaju bolje uvjete za veći broj djece, ali su sklonije manjem broju djece. Nadalje, nekoliko je razloga zbog kojih žene rađaju djecu u kasnijoj dobi. Prije svega radi se o stjecanju sredstava i stvaranju uvjeta potrebnih za podizanje djece. Tome treba pridodati nesklonost jednog broja obrazovnijih žena da radi djece prekidaju uspje-

šnu profesionalnu karijeru. Kada su u pitanju davanja i usluge obiteljima i djeci, postavlja se pitanje utječu li prestacije na reproduktivno ponašanje parova? O tome postoje različiti nalazi i mišljenja stručnjaka. Ipak, većina se njih slaže u tome da na podizanje stopa fertiliteta dugoročno mogu utjecati tek šire promjene u društvu, odnosno stvaranje "obitelji prijateljske socijalne okoline". Jedan od izazova koji stoje pred obiteljskom politikom jest usklađivanje vanjskog rada i obiteljskog života, budući da su oni, kako tvrdi Shelsky, danas međusobno suprotstavljeni. Činjenica je da žena nosi najveći teret podizanja djece, pa joj je pomoć države veoma potrebna. Osobito je važno povećati javnu potporu zaposlenim roditeljima. Može se reći da je potpora zapošljavanju žena poticaj ostvarivanju ravnopravnosti među spolovima. U svom je izlaganju o promjenama u obitelji Linda Hantrais upozorila na razlike u obiteljskoj strukturi i odnosima među pojedinim dijelovima Europe. Na europskom sjeveru (skandinavske zemlje) stopa zaposlenosti žena relativno je visoka, deinstitucionalizacija obitelji znatno je uznapredovala, a fertilitet je iznad europskog prosjeka. S druge strane, na europskom jugu (romanske zemlje i Grčka) stopa zaposlenosti žena manja, niže su stope divorcijaliteta, kao i izvanbračne djece, a fertilitet je osjetno ispod europskog prosjeka. U tranzicijskim, postsocijalističkim zemljama u posljednjem je razdoblju došlo do znatnog pada ženske zaposlenosti, razina deinstitucionalizacije obitelji znatno varira, ovisno o pojedinim zemljama i područjima, ali je gotovo svugdje zabilježen pad stope fertiliteta. Drugim riječima, potvrđuje se poznati zaključak G. Esping-Andersena prema kojem veća zaposlenost žena, uz potporu države usmjerenju na usklađivanje plaćenog rada i obiteljskih obveza, pogoduje većem fertilitetu u odnosu na zemlje u kojima dominira tradicionalna obiteljska struktura. Međutim, veća zaposlenost žena podrazumijeva više

neformalnih veza i kohabitacija, veći broj izvanbračne djece, odnosno višu razinu de-institucionalizacije obitelji.

Druga sjednica konferencije bavila se starenjem stanovništva koje je ocijenjeno kao veliki izazov socijalne politike. Sjednici je predsjedala Charlotte Höhn, predsjednica Europskog odbora za stanovništvo, a glavni je referent bio Ronald Schoenmaeckers iz Centra za stanovništvo i obitelj u Bruxellesu. U uvodnim izlaganjima i raspravi upozoreno je na četiri ključna čimbenika koji utječu na starenje europskog stanovništva: (1) stopu fertiliteta koja je gotovo svugdje u Europi niža od stope proste reprodukcije stanovništva, a koja će se, po svemu sudeći, održati i u narednom razdoblju; (2) dobnu strukturu stanovništva koja će presudno utjecati na brojnost budućih naraštaja roditelja, dakle i na stopu nataliteta; (3) porast očekivanog trajanja života koji utječe na povećanje broja starih i vrlo starih ljudi te (4) imigraciju, koja, prema relevantnim istraživanjima, ima ograničen utjecaj na usporavanje starenja stanovništva i demografski rast. Nema sumnje da je starenje stanovništva veliki izazov za socijalnu i ekonomsku politiku kao i socijalnu koheziju u europskim društvima. U tom smislu treba podsjetiti na krizu i reforme mirovinskih sustava koje su uslijedile ponajprije zbog povećanja udjela stare populacije. Nadalje, dosta se govori o povećanim zdravstvenim troškovima, kao i izdancima za dugotrajnu njegu starih i nemoćnih ljudi. U isto vrijeme svjedočimo smanjenom udjelu radnog kontingenta u ukupnom stanovništvu, kao i manjem broju djece koja će u sljedećem razdoblju zamijeniti sadašnji radni kontingent. Poznato je da su nekada stari ljudi zbrinjavani unutar svojih obitelji, koje su bile relativno brojne i solidarne. Danas su trogeneracijske obitelji iznimke, premda se, kako tvrde neki analitičari, održava obiteljska solidarnost "na distancu". Zbog smanjenih stopa fertiliteta, sve većeg broja

razvoda, velikog broja parova bez djece, te rasprostranjenog celibata među mladim ljudima, mnogo je starih ljudi prisiljeno živjeti izvan obitelji, a jedan njihov broj smješten je u socijalne institucije. Drugim riječima, posljednjih je desetljeća povećana intervencija društva u zbrinjavanje starih ljudi. Radi prevladavanja "krize starenja" nude se različite politike, među kojima istaknuto mjesto ima podizanje i fleksibilizacija dobnih granice umirovljenja, kao i raznovrsni programi aktivnog starenja. U raspravi je bilo i optimističkih tonova. Tako je jedan sudionik istaknuo da je povećano očekivano trajanje života jedno od velikih dostignuća čovječanstva, pa je paradoksalno da ga se tretira kao nevolju suvremenog društva. Treba podsjetiti, dodao je, da su danas stari ljudi zdraviji nego što su nekada bili; oni stoga mogu raditi u kasnijoj životnoj dobi i ostvariti aktivnu ulogu u društvu. Uostalom, zdravstveni se troškovi koncentriraju u posljednjoj životnoj fazi, pa stari ljudi ipak nisu ekonomska opasnost za zdravstveni sustav kako se uobičajeno ističe. Na konferenciji je ipak prevladavala zabrinutost u pogledu posljedica starenja stanovništva, a mnogo je pažnje posvećeno cjelovitom pristupu i mjerama prevladavanja "krize demografskog starenja".

Na trećoj sjednici bilo je riječi o utjecaju migracija na suvremena europska društva. Predsjedavao je Werner Haug iz Švicarske, a uvodno je izlaganje imao John Salt, profesor geografije s Londonskog sveučilišta. Kao što je poznato, od sredine osamdesetih godina gotovo cijela Europa postala je veliko imigracijsko područje. Štoviše, u razvijenim europskim zemljama imigracija je postala najvažniji izvor porasta stanovništva. Poznato je da imigranti ne samo što doprinose mehaničkom demografskom rastu zapadnoeuropskih zemalja, nego imaju i veću stopu nataliteta u odnosu na domaće stanovništvo, pa tako podižu reproduktivne demografske stope. Međutim, većina ana-

litičara smatra da imigracija samo kratkoročno može utjecati na pomlađivanje stanovništva. Već u drugom naraštaju stopa fertiliteta imigranata osjetno se smanjuje, a starije imigrantsko stanovništvo ubrzava ukupne procese starenja. Na konferenciji je upozoreno da su od osamdesetih godina promijenjena osnovna obilježja imigranata. Poslije razdoblja radnih migracija uslijedilo je razdoblje okupljanja obitelji u zemljama imigracije. Netko je duhovito primijetio: "Umjesto radne snage, došli su nam ljudi!" Nadalje, nakon propasti socijalizma u zapadnim je zemljama osjetno povećan broj tražitelja azila. Promijenjena je i struktura imigranata. Pored stalnih sve je više privremenih imigranata. K tome, došlo je do feminizacije doseljenog stanovništva – sada već polovicu svih imigranata čine žene. U europskim su zemljama bitno promijenjeni zakoni kojima se uređuju imigracije i stjecanje prava na azil. Općenito se može reći da se u zakonima i njihovoj primjeni sve više nastoji ostvariti poštivanje ljudskih prava imigranata. Ipak, ima nekih europskih područja u kojima je prisutno masovno ilegalno useljavanje, pa je zaštita imigranata od eksploatacije i zloupotreba težak problem. U pogledu imigracija postoje znatne razlike između pojedinih europskih zemalja ili skupina zemalja. Tako zapadne zemlje imaju veliki pozitivni migracijski saldo, dok postsocijalističke zemlje srednje i istočne Europe imaju više onih koji emigriraju nego onih koji se u njih doseljavaju. Treba upozoriti da su aktualne politike kojima je u središtu integracija drugog i trećeg naraštaja imigranata u zapadnoeuropskim zemljama. Drugim riječima, migracijska politika ne znači samo upravljanje migracijskim tokovima i suradnju sa zemljama iz kojih pristižu migranti, nego isto tako ona podrazumijeva integraciju imigranata, poštivanje njihovih ekonomskih, socijalnih, kulturnih i drugih prava. To znači da treba činiti velike napore na sprječavanju diskriminacije i socijalne isključenosti koja je do

sada obilježavala odnos prema imigrantima. Integracija imigranata podrazumijeva njihovo tretiranje kao ravnopravnih činitelja ukupnog ekonomskog, socijalnog i kulturnog razvoja Europe.

Zaključna sjednica odnosila se na pitanja stanovništva i socijalne kohezije, odnosno na prioritetne akcije koje u tom pogledu europske države trebaju poduzeti. Moderator je bio Robert Cliquet iz Belgije. Upozoreno je da se ključne demografske dimenzije socijalne kohezije odnose na intra i intergeneracijske odnose, na odnose između rodova, roditelja i djece, između odraslih i starijih ljudi, kao i na odnose između većinskog i manjinskog stanovništva. Mada se neki demografski problemi mogu rješavati kratkoročnim i jednodimenzionalnim mjerama, prevladavajuće je mišljenje da jedino globalna i dugoročna politika može odgovoriti velikim demografskim izazovima koji su danas pred europskim društvima. Možda neke mjere, npr. one koje se odnose na imigraciju ili starenje stanovništva, mogu donijeti kratkoročne efekte. Međutim, kada se radi o fertilitetu rezultate je moguće postići tek sveobuhvatnim i dugoročnim politikama. Drugim riječima, u sljedeća dva do tri desetljeća planirani i poželjni demografski trendovi definiraju moguće politike pojedinih europskih zemalja.

Na zaključnoj sjednici zapažen je govor održala njemačka ministrica obitelji Christel Riemann-Hanewinkel, koja je izložila osnovne aspekte njemačke demografske politike. Ukratko rečeno, njemačka politika danas podupire zapošljavanje žena, a istodobno razvija institucije i poduzima mjere namijenjene rekonzilijaciji obitelji i vanjskog rada.

Na kraju je usvojena završna deklaracija konferencije, koju je pročitao Raimondo Cagione de Azevedo iz Italije, a koja će biti upućena svim državama članicama Vijeća Europe.

Treba istaknuti da je konferencija bila dobro organizirana. Sudionici su imali na raspolaganju ne samo unaprijed umnožene glavne referate i njihove sažetke, nego i brojne publikacije o europskim demografskim problemima, koje sadrže mnoštvo

podataka i znanstvenih analiza, koje mogu poslužiti za usporedbe između pojedinih europskih zemalja i regija. Konferencija je, dakle, postigla očekivanu svrhu.

Vlado Puljiz

centar
za
promicanje
socijalnog
nauka
crkve

Pozivamo vas na međunarodnu znanstvenu konferenciju

Siromaštvo i solidarnost: Hrvatska u proširenoj Europi

ZAGREB, 14.-15. listopada 2005.

Hrvatski Caritas, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve HBK, Institut za društvena istraživanja Ivo Pilar i Revija za socijalnu politiku pozivaju vas na međunarodnu znanstvenu konferenciju *Siromaštvo i solidarnost: Hrvatska u proširenoj Europi*, koja će se održati u **Zagrebu, 14. i 15. listopada 2005.** godine u dvorani Nadbiskupskog duhovnog stola u **Branjugovoj ulici 1.**

Neposredni povod za organiziranje konferencije je empirijsko istraživanje "Praćenje siromaštva u Hrvatskoj" koje su tijekom ožujka i travnja 2004. godine proveli Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve i Hrvatski Caritas na troetapnom probabilističkom uzorku od 1216 odraslih građana Republike Hrvatske u šest regija. Temeljem ovog i drugih izvora svoje će radove predstaviti tridesetak izlagača iz zemlje i inozemstva, koji će osloviti i niz drugih tema povezanih sa širim društvenim kontekstom problema siromaštva, kao što su sustav vrijednosti, povjerenje, solidarnost, dobrovoljnost, supsidijarnost, opće dobro, rad, obitelj, religioznost itd.

Za sve dodatne informacije obratite se na e-adresu

Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve: censoc@zg.htnet.hr